

INTERVIEW met ds. Harry Smit

Naar aanleiding van de verschijning van zijn boek, ontmoetten we Harry Smit, dominee van de protestantse gemeente Schouwen aan Zee, zoon van een joodse moeder en een gereformeerde vader, met een broer die chazan, voorzanger, is in de synagoge en zelf predikant in de Protestantse Kerk in Nederland. Het gesprek vond plaats op 24 februari 2021. Plaats van handeling: de pastorie van de Protestantse Gemeente Schouwen aan Zee in Haamstede. Het boek “Een sterke vrouw. Portretten van vrouwen In de Talmoed” werd uitgegeven door Uitgeverij Van Warven in Kampen.

Gesprekspartner van Harry Smit is Dick Pruiksmā, coördinator van de website joods-christelijke-dialogoog.nl

Pruiksmā: Harry Smit, je hebt een boek geschreven. “Een sterke vrouw. Portretten van vrouwen In de Talmoed”. Daar willen we alles van weten. Waarom dit boek?

Smit: Ik ben een jaar of 25 geleden begonnen met Talmoedstudie. Dat was een moeilijke en zware exercitie. Ik had daar in mijn studietijd nooit iets mee gedaan. Het was echt nieuw voor me. Dat heb ik heel langzaam opgebouwd. Ik ben met een groep mee gaan doen en ik ben Aramees gaan studeren. In latere jaren kwam ik een keer een boek tegen in het Spaans - ik heb ook een aantal jaren in Chili gewoond en gewerkt - dat een aantal portretten liet zien van vrouwen uit de Talmoed. Dat vond ik een interessant boek. En toen dacht ik: ik verwachtte helemaal niet dat in de Talmoedische tijd van de eerste eeuwen vrouwen dit al deden, konden of zeiden. Het was een heel andere positie dan ik verwachtte. En toen ben ik materiaal gaan verzamelen. En ik heb altijd gezegd, als ik ooit met emeritaat ga, dan ga ik schrijven.

Pruiksmā: En toen kwam corona.

Smit: Een jaar geleden kwam de coronatijd. En de eerste avond daarvan zei mijn vrouw Paula tegen mij: je zou toch nog een boek schrijven? En toen heb ik al mijn materiaal tevoorschijn gehaald. En ben ik gaan schrijven? Met een aantal meelezers erbij waaronder rabbijn Tzvi Marx, die mijn vertalingen controleerde. Het boek was tot mijn stomme verbazing in ruim 3 maanden geschreven.

Pruiksmā: Het gaat over vrouwen in de Talmoed. Zit daar een specifieke feministisch-theologische invalshoek bi?

Smit: Ja, in zekere zin wel. De genderproblematiek boeit vandaag de dag iedereen. Daardoor krijg je nieuwe dingen te zien. En je vraagt je af, hoe was dat in de traditie? En één van de leuke en bijzondere dingen is dan dat de weinige vrouwen die erin voor komen - soms zonder eigen naam -

dat die vrouwen op een hele eigen manier laten zien dat zij de mannen overvleugelen. Ook al die beroemde rabbi's.

Pruikma: Voor wie is dit boek bedoeld? Wat is je doelgroep en wat wil je ermee bereiken?

Smit: Ik heb het heel bewust voor een breed publiek geschreven. Omdat ik hoop dat de Talmoed in zowel Joodse als in christelijke kringen wat meer bekendheid krijgt. Ik dacht dat het goed zou zijn om dat te doen aan de hand van een thema dat veel mensen vandaag raakt: de man-vrouw verhouding. Hoe zit dat? Is dat modern? Hoe zit dat in de traditie? Over vrouwen in Tenach is al veel geschreven. Maar dit is een onontgonnen gebied.

Pruikma: Dus aandacht vragen voor Talmoedische studies over een specifiek thema. Aandacht van Joden en christenen. Heb je het idee dat door het schrijven van dit boek het gesprek tussen Joden en christenen, om te beginnen hier in Nederland, geholpen zou kunnen worden?

Smith: Dat zou kunnen. Ik heb zelf met groepen meegedaan waar Joodse en christelijke mensen samen studeerden. Hier heb je iets waar je gezamenlijk mee aan de gang kan.

Pruikma: Het is dus ook bedoeld als gespreksmateriaal?

Smit: Jazeker. Want het is niet alleen aardig wanneer je het hebt over man-vrouw verhoudingen. Maar het is ook een aardig boek omdat het heel verschillende thema's aan de orde stelt. Offeren mensen zich nog wel eens op voor elkaar? En waarom doen ze dat? Hoe zit het eigenlijk met de gaven die iedereen heeft gekregen? Iedereen is verschillend. Het kan natuurlijk zijn dat jouw vrouw met haar gaven jou in bepaalde dingen overvleugelt. Hoe ga je daar mee om?

Pruikma: Nu is het natuurlijk niet helemaal toevallig dat jij een boek schrijft over Talmoedische thema's. Met jouw persoonlijke achtergrond. Zoon van een gereformeerde vader en een Joodse moeder. Hoe speelt die achtergrond een rol?

Smit: Daar ligt eigenlijk het begin van het hele verhaal. Ook van het boek. Ik ben groot geworden in de Gereformeerde Kerk van Alblasterdam. Een redelijk stevige, traditionele kerk. Ging naar de School met den bijbel. Een bekend verhaal. Maar gaandeweg ben ik in de jaren van mijn middelbare schooltijd gaan zien dat joods-zijn meer was dan dat je moeder had ondergedoken gezeten.

Pruikma: Je moeder was ondergedoken?

Smit: Mijn moeder is vanaf medio 1942 tot het einde van de oorlog op acht verschillende plaatsen ondergedoken geweest. En ze heeft zo de oorlog gelukkig overleefd. In de laatste maanden van de oorlog was ze ondergedoken bij een gereformeerde predikant. Van hem kreeg ze catechisatie. Toen werd haar verteld dat die Jezus uit Nazareth ook de beloofde Messias van Israël was. En ze heeft zich toen – ik denk op de eerste zondag na de bevrijding - laten dopen. Daardoor zijn wij ook allemaal gereformeerd groot geworden. Ik zeg wel eens dat wij zijn groot geworden met een Joodse tic. Wij waren helemaal niet zwaar maar vrolijk gereformeerd. Dat kan.

Pruikma: Even met reuzestappen: Gereformeerde vader, Joodse moeder. Moeder wordt gedoopt. Trouwt een gereformeerde man. Huwelijk. Kinderen worden geboren. Die worden

gereformeerd opgevoed. Etcetera, etcetera. Eén van de zoons, Harry met name, vat het koene plan op om theologie te gaan studeren. Heeft dat met die gemengde achtergrond te maken?

Smit: Ik ben heel lang van plan geweest om piloot te worden.

Pruiksma: Dat wilden we allemaal.

Smit: En dat plan was vast uitgevoerd wanneer niet vanaf de zesdaagse oorlog in 1967, mijn moeder gaandeweg in een crisis was geraakt. Haar Joodse achtergrond kwam weer naar boven. Ze wilde op vrijdagavond de twee kaarsen aansteken voordat de sjabbat zou gaan beginnen. Ze wil de sedermaaltijd vieren, Chanoeka vieren. Daarover ging ze in gesprek met de predikant en de ouderlingen uit de Gereformeerde Kerk in Alblasterdam. Dat ging helemaal mis. Dat vonden ze een terugval in haar oude leven. Daardoor raakte mijn moeder steeds meer overspannen. Begin zeventiger jaren is ze er echt helemaal uit geweest. Ze moest ze stoppen met werk. Toen ik dat hoorde – ik was 15, 16 jaar – dacht ik : ik moet meer weten over christen-zijn en jood-zijn.

Pruiksma. Je ging theologie studeren om op een andere manier een hoogvlieger te worden! Hoe is dat met jouw moeder verder gegaan? Is ze weer teruggekeerd in de schoot van Gereformeerde kerk?

Smit: Nee. Ze heeft het heel lang geprobeerd. Toen ik eind 1988 uit Chili terugkwam had ik ze in jaren niet echt gesproken. En ik vroeg: hoe is het nu hier? Met jullie en de kerk? En kwam er een lange klaagzang. Dat was intussen al bijna 20 jaar zo. Toen heb ik gezegd: zouden jullie niet het lidmaatschap van de kerk beëindigen? Het ontroerde mij dat ze zei: Harry, daar hebben we al heel lang over nagedacht. Maar dat wilden we niet vanwege jou.

Pruiksma: Jouw moeder blijft in de kerk omdat jij predikant bent. En jij, als predikant, zegt tegen jouw moeder: stap er toch uit.

Smit.: Uiteindelijk hebben ze mijn advies toch opgevolgd. Soms luisteren ouders naar hun kinderen. En ik heb toen ook tegen ze gezegd: Sluit je nou weer aan bij de synagoge. Dat is waar je thuishoort. En wat je verder precies gelooft, dat je eigen zaak. Maar sluit je weer aan. Toen zei ze :dat doe ik niet zolang je vader leeft. En zo heeft ze dat ook inderdaad uitgevoerd.

Pruiksma: Nu had ze in joods Nederland een plekje om naar toe te gaan. Namelijk joods Zeeland. Want daar zat al een familielid. Haar zoon, jouw broer.

Smit: Mijn jongste broer Luuk. Die heeft zich nooit zo aangetrokken gevoeld tot de kerk. Die woonde in Middelburg. Was getrouwd met een Zeeuws meisje. (Die bestaan echt).Toen begin negentiger jaren de synagoge in Middelburg werd herbouwd kwam de Joodse gemeente in Zeeland weer een beetje tot leven. En toen heeft hij zich erbij aangesloten. Hij heeft aan de rabbijn toestemming gevraagd om daar lid te worden. Hij was natuurlijk gedoopt. Maar die rabbijn zei: je hebt een Joodse moeder, je hebt Joodse grootouders. Jij mag lid van de synagoge worden.

Pruiksma: Luuk heeft zelfs een functie in de joodse gemeenschap.

Smit: Ja, hij is later gaan studeren en hij is inmiddels al vele jaren chazan – voorzanger- in de synagoge. Hij kan mooi zingen. Daar zijn we ontzettend trots op. Je moet je voorstellen dat we eind negentiger jaren op de avond dat Jom Kippoer begint, kol nidrei, dat het hele gezin dat altijd in de

kerk zat van de Gereformeerde Kerken in Alblasserdam, dat wij met z'n zessen - mijn zus, mijn beide broers, ik zelf en mijn vader en moeder er bij waren in de sjoel van Middelburg. Om het begin van Jom Kippoer te vieren. Ik vind dat nog altijd een heel bijzondere en ontroerende ervaring. Je ziet dat er in ons een gereformeerde ziel aanwezig is maar ook een Joodse ziel.

Pruiksma: Dat werpt natuurlijk onmiddellijk de volgende vraag op. Jouw broer heeft deze weg gekozen. Jij bent nog steeds predikant. Nooit overwogen om zelf ook naar de synagoge over te stappen?

Smit: Ja, ik heb een paar keer in mijn leven gedacht dat ik misschien wel de verkeerde keuze had gemaakt door uiteindelijk de weg via het christendom te kiezen. Dat speelde heel erg op het moment dat mijn nicht besloot om naar Israël te emigreren en Israëliisch staatsburger te worden om het land weer op te bouwen. Ik vond het heel mooi dat ze dat deed, Maar toen kwam ook bij mij de vraag op: moet ik niet zelf iets doen? Zij zei: Er zijn zoveel van ons vermoord.

Ik voel het als mijn roeping en taak om het land weer op te bouwen. Harry, moet jij dat ook niet gaan doen? Dat heeft bij mij best een heel lastig moment gegeven.

Pruiksma: Maar het is er niet van gekomen. Je bent dominee gebleven en je bent in de kerk gebleven. Hoe voelt dat?

Smit: Inmiddels voelt het een stuk rustiger. Ik denk dat rabbijn Yehuda Ashkenazy is geweest die mij uiteindelijk het meest heeft geholpen. Ik reed hem soms naar een leerhuis heen en weer in een tijd dat hij al wat ouder was. Soms voerden we lange gesprekken in de auto. Toen vroeg hij ook een keer naar mijn achtergrond. En toen heb ik hem verteld dat ik ook wel eens twijfelde. Wat ik moet doen? En toen zei hij: Harry, wat vindt je vrouw ervan? Toen begreep ik dat ik inmiddels een hele route had afgelegd. Ashkenazy zei: het zou best kunnen zijn dat jouw plek niet in de synagoge is maar misschien juist in de kerk is. En dat je ook als bruggenbouwer daar een functie kunt hebben. En besef dat je met je vrouw en je kinderen bent. Die heb je meegenomen in je leven. Wanneer jij ineens iets totaal anders gaat doen, dan kun je dat nooit zomaar gaan doen.

Pruiksma: Dat lijkt mij een pastoraal en heel invoelend advies. Met het oog op de mensen om je heen. Maar op een gegeven moment is het wel jouw eigen keuze. Dat je het ook gaat doen! Dus ben ik wel erg nieuwsgierig naar de argumenten voor die keuze. Waarom jij dan nog lid van de kerk bent?

Smit: Ik voel mij thuis in de kerk. Dat heb ik mij ook altijd gevoeld. Ik heb natuurlijk ook dingen die je tegenstaan in de kerk. Maar dat heeft iedereen en dat heb je overal. Ik praat daarover ook met mijn broer. En in de Joodse gemeente is er natuurlijk, net zoals in de kerk, ook wel eens gedoe. Uiteindelijk heb ik deze keuze voor mijzelf indertijd zo gemaakt omdat ik me thuis voel in de kerk. En ik heb ook de ruimte om mezelf te zijn op dit punt. Dat vind ik mooi. En wat ik heel fijn vind? Als ik naar sjoel ga, ben ik gewoon een Joodse jongen. Tel ik gewoon mee voor minje. Bij de opening van de synagoge in Almaar was ik gastheer omdat ik in het stichtingsbestuur zat. Ik stond daar naast opperrabbijn Jacobs.

Pruiksma: Ik snap alle overwegingen vanuit pastoraal oogpunt. Maar ik wil toch de zaak wat theologische aanscherpen. Want dat mensen zich thuis voelen in de kerk mag misschien een wonder heten. Maar de vraag is: Waarom? Waar is theologisch jouw plek? Wat doe jij als

dominee? Met het gebed door Jezus Christus, onze Heer. Wat doe je met exegese? Wat is jouw christologie? Hoe kijk je tegen Jezus aan?

Smit: Ik denk dat ik daarin een heel eigen weg heb. De zinsnede “door Jezus Christus, onze Heer” aan het einde van een gebed zal ik nooit gebruiken. Ik vind niet dat je in de kerk tot Jezus moet bidden. Als je bidt, richt je je tot God. Dus ik heb daarin altijd de vrijheid en de ruimte genomen. Ook met betrekking tot het evangelie en de brieven van Paulus. Om die te bezien vanuit het standpunt van Tora en Tenach. Jezus was een Joodse man en vrijwel alle schrijvers van het Nieuwe Testament waren dat ook. Dus ik probeer dat te delen. Met name ook in de exegese en door dat in de tekstuitleg iedere zondag te benadrukken. Ik laat dus ook sommige liederen niet zingen.

Pruikma: Ik denk dat wij dat soort ervaringen delen. Ik als dwars gebakken gereformeerde jongen uit Friesland en jij met jouw deels Joodse achtergrond. Maar het punt is dat in de kerk het onderscheidende ligt bij - wanneer we het met Joodse termen zeggen - bij het messiasschap van Jezus.

Smit: Natuurlijk. Maar mijn geloof is minder gefocust op Jezus als de redder en als verlosser van onze zonden en de wereld. Ik heb heel veel respect voor de mensen die dat echt allemaal zo geloven. Dat is heel erg authentiek en eerlijk. Maar als je het mij vraagt, dan zeg ik: Ik geloof meer in de boodschap van Jezus over de komst van het Koninkrijk. Dat past in een breder kader. En ik ben dus minder gefocust in mijn hele theologische denken en ook in mijn geloof op die ene Jezus als één en alles. Ik denk dat Jezus een van God gezonden is geweest die uiteindelijk de God van Israël onder de volkeren bekend heeft gemaakt. En dat is natuurlijk prachtig. Tegelijk moet je ook zeggen dat de kerk gaandeweg heel ver van het Jodendom is weg gedwaald. Ze heeft bewust afscheid genomen en dingen veranderd, zoals de paasdatum. En de sjabbat is de zondag geworden.

Pruikma: De messiaanse functie van Jezus is het bekendmaken van de naam van de God van Israël in de volkerenwereld. Dus het middellaarschap van Jezus betekent dat door Hem – om het met Paulus te zeggen - zij die eerst veraf stonden nu dichterbij zijn gekomen. En dat het ene volk van God bestaat uit Joden en niet joden. Die eenheid van het volk van God beleef jij desalniettemin vanaf christelijke kant, vanuit de kerk.

Smith? Ja, want dat is vooral mijn dagelijks leven. Hoewel ik ook besef, als ik met moslims praat, dat die vanuit een heel ander soort gedachten komt. En daar heb ik ook respect voor. Ja, ik kan me best voorstellen dat het voor hen heel anders is. En, dat geldt zeker in de Joodse wereld. Maar de christelijke wereld is mij vanaf het begin het meest vertrouwd geweest. De Joodse wereld is erbij gekomen. En het boek schrijven is ook een zoektocht geweest naar mijn Joodse ziel. Ik moet wel zeggen dat ik smul van de verhalen uit de Talmoed, hoe ingewikkeld die soms ook zijn.

Pruikma: Uiteindelijk is het dus vooral jouw levensweg, die van oorsprong binnen christelijke kring geweest is, die bepalend blijft voor je keus om in de kerk te blijven. En in die zin had Yehuda Ashkenazy gelijk. Je sleept een heleboel bagage mee.

Smit: In het begin was ik heel teleurgesteld over zijn antwoord. En later ben ik daar over gaan nadenken. In een eerder stadium was ik trouwens ook al een keer bij rabbijn Just geweest om hem diezelfde vraag voor te leggen. Ik had aan het rabbijnseminarie willen gaan studeren. Rabbijn Just heeft mij nauwelijks gehoord. Wat moet jij als gereformeerde jongen hier? Toen was ik ook nog

helemaal niet thuis in deze wereld. Ik had wel wat van Buber gelezen en van Rosenzweig. Ik studeerde toen vooral het liefst Hebreeuws. Maar ik had van de Joodse wereld geen benul.

Pruiksma: Je bent door die hele levensgeschiedenis, hoe gelaagd die ook is, in de kerk gebleven. Hoe kijk je tegen de positie van de Protestantse Kerk in Nederland aan? Ik vraag dat met name omdat er vorig jaar november nogal veel drukte en ophef is geweest om een verklaring van de Protestantse Kerk aan de Joodse gemeenschap. Een verklaring die de “schuldbelijdenis” is gaan heten maar die veel meer en veel gelaagder is, denk ik, dan alleen een schuldbelijdenis. Maar hoe kijk je daar tegenaan?

Smit: Ik ben aangenaam verrast door het feit dat de kerk als instituut bekende dat ze in de oorlogsjaren veel meer had kunnen doen om het vreselijke lot van het Joodse volk te keren. En tegelijk ben ik ongelooflijk dankbaar voor de vele mensen, ook predikantsgezinnen en anderen, die mijn moeder en al die anderen hebben geholpen.

Pruiksma: Die verklaring wil ook op geen enkele manier daaraan afdoen.

Smit: Nee, zo heb ik het ook niet gevoeld. Maar toen ik er nog eens over nadacht en anderen vroegen wat ik ervan vond, toen heb ik gedacht: Dit had in 1946 moeten gebeuren. Het is veel te laat. Ik ben aangenaam verrast. Maar ik had graag gewild dat mijn moeder dit nog had meegemaakt. En mijn opa en oma. Voor hen had het gegolden. Nu leeft bijna niemand meer van de generatie die de oorlog heeft meegemaakt. Want wie verhief zijn stem in Nederland? Wie deed iets? Ik heb net een boek gelezen over de Februaristaking. Dat was eigenlijk het enige moment. En het was na twee dagen de kop ingedrukt. Daarna bleef het bij incidenten. Te laat. Maar goed dat het gebeurd is.

